

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
مجلة كلية الإلهيات في جامعة بينكول
BINGOL UNIVERSITY
JOURNAL OF THEOLOGY FACULTY

ISSN: 2687-5128

Sayı: 17 | Yıl: 2021/1

Bu dergi **TRDİZİN** tarafından taranmaktadır.

Bu Dergi 16. sayıdan itibaren **ERIHPLUS** tarafından taranmaktadır.

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (BÜİFD), yılda iki kez (Haziran/Aralık) aylarında **online** yayımlanan ulusal ve uluslararası alan indeksli hakemli bir dergidir.

BÜİFD dergisinde yayımlanan yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları yayıncı kuruluşa ait olup, izinsiz kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ	BİNGÖL UNIVERSITY JOURNAL OF THEOLOGY FACULTY
Sayı: 17, Yıl: 2021/1	Issue: 17, Year: 2021/1
e-ISSN: 2687-5128	
Sahibi / Owner (Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Adına) (On Behalf of Bingol Universty Theology Faculty) Prof. Dr. Mustafa AGÂH	Yayın Kurulu / Editorial Board Prof. Dr. Mustafa AGÂH Prof. Dr. Orhan BAŞARAN Doç. Dr. Abdulnasır SÜT Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR Doç. Dr. Üyesi Nebi BUTASIM Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA Dr. Öğr. Üyesi Bedrettin BASUĞUY Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sami BAGA Dr. Öğr. Üyesi Süleyman TAŞKIN Dr. Öğr. Üyesi Sahip AKTAŞ Arş. Gör. Mehmet ÖZTÜRK
Baş Editör/Editor In Chief Doç.Dr. Nebi BUTASIM	
Editörler/Editors Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sami BAGA Dr. Öğr. Üyesi Bedrettin BASUĞUY Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ESVED Dr. Öğr. Üyesi Sahip AKTAŞ	
Dil Editörü/Language Editor (İngilizce/English) Arş. Gör. Mehmet ÇAVDAR	Danışma Kurulu /Advisory Board Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK (Bingöl Üniversitesi) Prof. Dr. Abdurrahman ACAR (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Abdurrahman ATEŞ (İnönü Üniversitesi) Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Bilal AYBAKAN (İbn Haldun Üniversitesi) Prof. Dr. Cafer Sadık YARAN (On Dokuz Mayıs Üniversitesi) Prof. Dr. Cemalettin ERDEMCİ (Siirt Üniversitesi) Prof. Dr. Erkan YAR (Fırat Üniversitesi) Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT (Muş Alparslan Üniversitesi) Prof. Dr. Fuat AYDIN (Sakarya Üniversitesi) Prof. Dr. Gıyasettin ARSLAN (Fırat Üniversitesi) Prof. Dr. Hakan OLGUN (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Halit ÇALIŞ (Necmettin Erbakan Üniversitesi) Prof. Dr. Hayati AYDIN (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi) Prof. Dr. Hüseyin HANSU (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. İbrahim YILMAZ (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Dil Editörü/Language Editor (Arapça/Arabic) Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA	
Alan Editörleri/Field Editors Dr. Fatmatüzzehra YAŞAR Arş. Gör. Mehmet ÖZTÜRK Arş. Gör. Sadi YILMAZ Arş. Gör. Garip ÇAĞLAR Arş. Gör. Erkan BAYSAL Arş. Gör. Özkan ŞİMŞEK Arş. Gör. Necmettin KARTAL	
Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief Doç. Dr. Nebi BUTASIM	

<p>Kapak ve Sayfa Tasarımı R@nin Dijital Tasarım</p> <p>Yazışma Adresi / <i>Corresponding Adress</i> Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 12000 Merkez/BİNGÖL Tel: +90 (426) 2160005 -Fax: +90 (426) 2160035</p> <p>Elektronik posta / <i>e-mail</i> bingolilahiyatdergisi@hotmail.com</p>	<p>Prof. Dr. Mehmet ERDEM (Fırat Üniversitesi) Prof. Dr. M. Halil ÇİÇEK (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) Prof. Dr. M. Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Mehmet KUBAT (İnönü Üniversitesi) Prof. Dr. Metin YİĞİT (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Muhammed ÇELİK (Dicle Üniversitesi) Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ (Harran Üniversitesi) Prof. Dr. Musa YILDIZ (Gazi Üniversitesi) Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. Necmettin GÖKKIR (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Nurettin CEVİZ (Gazi Üniversitesi) Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ (Atatürk Üniversitesi) Prof. Dr. Osman TÜNER (Kilis 7 Aralık Üniversitesi) Prof. Dr. Ousama EKHTİYAR (Bingöl Üniversitesi) Prof. Dr. Ömer Mahir ALPER (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Ömer PAKIŞ (Hakkâri Üniversitesi) Prof. Dr. Reşat ÖNGÖREN (İstanbul Üniversitesi) Prof. Dr. Sahip BEROJE (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi) Prof. Dr. Mehmet KATAR (Ankara Üniversitesi) Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN (Ankara Üniversitesi) Prof. Dr. Şamil DAĞCI (Ankara Üniversitesi) Prof. Dr. Şehmus DEMİR (Gaziantep Üniversitesi) Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR (Amasya Üniversitesi) Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ (İstanbul Aydın Üniversitesi) Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN (Harran Üniversitesi)</p>
--	--

Sayı Hakemleri/Referee Board of This Issue

Prof. Dr. Abdullah ÜNALAN (Siirt Üniversitesi), Prof. Dr. Ahmet KAYACIK (Erciyes Üniversitesi), Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ (Dicle Üniversitesi), Prof. Dr. Hüseyin HANSU (İstanbul Üniversitesi), Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK (Karabük Üniversitesi), Prof. Dr. Nazim HASIRCI (Gaziantep Üniversitesi), Prof. Dr. Necdet TOSUN (Marmara Üniversitesi), Prof. Dr. Osman ŞAHİN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Prof. Dr. Ousama EIKHTIAR (Bingöl Üniversitesi), Prof. Dr. Özlem SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi), Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM (Harran Üniversitesi), Prof. Dr. Sabri TÜRKMEN (İnönü Üniversitesi), Prof. Dr. Süleyman GÖKBULUT (Dokuz Eylül Üniversitesi), Doç. Dr. Ali Aslan TOPÇUOĞLU (Trabzon Üniversitesi), Doç. Dr. Adnan ALGÜL (Gaziantep Üniversitesi), Doç. Dr. Adnan ARSLAN (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi), Doç. Dr. Enes ERDİM (Fırat Üniversitesi), Doç. Dr. İbrahim YILMAZ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Lokman BEDİR (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi), Doç. Dr. Menderes GÜRKAN (Erciyes Üniversitesi), Doç. Dr. Muhammed Tayyip KILIÇ (Dicle Üniversitesi), Doç. Dr. Mustafa ÖNCÜ (Mersin Üniversitesi), Doç. Dr. Naim DÖNER (Bingöl Üniversitesi), Doç. Dr. Şükran FAZLIOĞLU (Marmara Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman HENDEK (Sakarya Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Derviş MÜEZZİN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Aslam JANKIR (Mardin Artuklu Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE LOKMANOĞLU (Sakarya Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Cemil LİV (Karatekin Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZKET (Kırklareli Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi İslam DEMİRCİ (Giresun Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ŞANVER (Bursa Uludağ Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Mesut SANDIKÇI (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Cevat ACAR (Mardin Artuklu Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki UYANIK (Mersin Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Muhammad Nur Yusuf (İnönü Üniversitesi), Doç. Dr. Mustafa GÜNERİGÖK (Sakarya Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Nurdoğan TÜRK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Osman BAYDER (Erciyes Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Seyyid SANCAK (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Sema ÖZDEMİR (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ramazan KORKUT (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Teceli KARASU (Muş Alparslan Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Tuncay KARATEKE (Fırat Üniversitesi), Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ (Bursa Uludağ Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Zeynep SAĞIR (Fırat Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir KÖSE (Kilis 7 Aralık Üniversitesi), Dr. Abdullah YILDIRIM (İstanbul Medeniyet Üniversitesi), Dr. Adem ERYİĞİT (Iğdır Üniversitesi),

İÇİNDEKİLER

İslam Hukukunun Roma Hukukundan Etkilendiği Tezini Eleştiren Batılı Bir Hukukçu: S.V. Fitzgerald	1
Zerdüşîlik Ve İşrakîlik'te Tanrısal Karizma: Hurra.....	21
Es-Sumeysir'in İnziva Şiirlerinin Üslupsal Uygulamaları	34
Klasik Dönem Fıkıh Usûlü Literatüründe Edebü'l-Fetvanın Yeri	54
Mu'tezile Ekolünü Belâgata Sevk Eden Muhtemel Faktörler	72
Modern Dönem Sünnî Ve Şîî Kaynaklarda Hz. İsâ'nın Nüzûlü Tartışması -İbn Âşûr Ve Tabâtabâi Örneği-	93
Kur'an-ı Kerim'deki Harf-i Cerlerin Anlamı Ve Anadili Arapça Olmayanlara Öğretimi	109
Medeni Hukukla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Evlenmenin Geçici Engelleri	125
Molla Muhammed Saîd Ve "Risâletü Fethî'r-Rahmân Fi'r-Reddi 'Ala Munkirî't-Talâki's-Selâs Ve Talaki's-Sekrân" İsimli Risalesinin Tahkik Ve Değerlendirmesi	140
Şâfiî Mezhebinde Fetvâ Usûlü Ve Mezhep İçi Görüşler Hiyerarşisi (Muhammed El-Kürdî'nin <i>El-Fevâidü'l-Medeniyye</i> Adlı Eseri Bağlamında).....	159
Esmâ-İ Sitte'nin İ'râbı Üzerine Bazı Değerlendirmeler	175
Öğrencilerin Dijital Ortamlar Üzerinden Yapılan Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerine Yönelik Tutumları (Sivas Zara İlçesi Örneği)	187
İletişim Ve Mantık Arasındaki İlişki.....	205
Osmanlı Hukûk-I Âile Kararnâmesi'nde Hanefî Mezhebinin Görüşü Dışında Kanunlaştırılan Fikhî Görüşlerin Analizi	214
Telâzüm Delilinin Fıkıh Metodolojisindeki Yeri.....	233
Hanefî Mezhebine Göre İbadetler Ve Muâmelât Örnekleminde Taayyün Kavramı	252
Aile Danışmanlığında Maneviyat Boyutunun Önemi.....	263

EDİTÖRDEN / EDITORIAL

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2021 Haziran 17. sayısı, bilim dünyasına yeni bir katkı sunmanın kıvancını duyarak yayınlandı.

Bilimsel çalışmaların tüm olumsuz koşullara rağmen devam etmesi ve tüm dergilerde olduğu gibi dergimize yoğun bir şekilde makale gönderilmesi son iki sayıdır yaşadığımız en zor süreçler arasında yerini almıştır. Çok sayıda makale teveccühüne mazhar olmak aynı zamanda çalışmaların değerlendirme süreçlerini sürdürmek ve gelen çalışmalar içinde alan editörleri ve hakem değerlendirmeleri ile yayınlanabilecek olanları seçmek editör kurulunu oldukça zorlamıştır.

Her türlü zorluğa rağmen editör kurulunun bu süreçte güçlendirilmesi ve alan çeşitliliği göz önüne alınarak yeni çalışma partnerlerini dergiye kazandırmak için yoğun çaba sarfedilmiş ve bu büyük oranda başarılmıştır.

Dergimizin bir sonraki hedefi uluslararası alanda bilinirliğini arttırmak, ulusal ve uluslararası hakem ve danışman kurullarını çeşitlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda dünyanın çeşitli ülkelerinde, saygın üniversitelerde alan ile ilgili editör, hakem ve danışman çeşitliliğini arttırmaya yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Amaçlarımız doğrultusunda, bilim dünyasına nitelikli yazıların devamının getirilmesi için, fakültemiz bünyesinde bulunan çalışma partnerleri, farklı üniversitelerden yeni ekip üyeleri ile güçlendirilerek akademik camiada ses getirecek nitelikte bir dergi ile hayatına devam etmesidir.

Son dönemlerde pandemi nedeniyle farklı boyutlarda yazılara menşe olan akademik dergiler içinde dergimizde yer almış ve önceki sayıda başlayan online eğitim/davranış/bilimsel çalışmalar şeklinde üretilen akademik makaleler dergimizde yerini almıştır.

Dergimiz klasik ve modern eğitim ve İslami ilimler arasında bir köprü olarak alanın tüm bilim dallarına yönelik pozitif yaklaşımını sürdürmektedir.

Son dönemde özellikle pandemi nedeniyle bilim insanlarının yoğun makale yazımına şahit olmaktayız. Bu da pozitif getirileri olan bir davranışın yanında negatif yönleri de olan bir durumdur. Çok sayıda gelen makaleler arasında en iyisini seçmek editör kurulu ve doğal seyri açısından hakem süreçlerinin en iyi şekilde yönetilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle dergimiz hakem süreçlerini geliştirmek için, gelen makalelerin alanına göre, özenle seçilen alan editörleri ve hakemlerle çalışmaya azami gayret göstermektedir. Son sayıda daha önce nicel olarak az sayıda kullandığımız ön değerlendirme aşamasında doğrudan alan editörünün görüşünün alınmasıdır. Doğal olarak alan ile ilgili alan editörünün değerlendirmesi hem makalenin niteliğini hem de değerlendirme süreçlerinin daha sağlıklı yürümesini sağlamıştır.

Akademik bir derginin tüm alanlarının en iyi şekilde doldurulması ve bilim dünyasına nitelikli veriler sunulması elbetteki tüm süreçlerde yer alan geniş bir ekip çalışmasının sonucudur. Bu sayıda özverili çalışmalarıyla derginin son halini almasında emeği olan editör kurulu üyelerine, hakemlerimize, değerlendirme ve yönetim kurullarına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM

Medeni Hukukla Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Evlenmenin Geçici Engelleri

Temporary Barriers to Marriage in Islamic Law in Comparison with Civil Law

Nuri KAHVECİ

Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı

Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Theology, Kahramanmaraş/Turkey

nurikahveci@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-0114-1481

Yahya BİLGİNER

Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı

Ph. D. Student, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Theology, Kahramanmaraş/TURKEY

yahyabilginer@hotmail.com

Orcid: 0000-0002-4724-5684

Doi: 10.34085/buifd.895383

Öz

Toplumun en küçük ve en önemli birimi olan ailenin oluşması için hem dinler hem de hukuk sistemleri belirli düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlilerinden biri de evlenmenin geçici engelleridir. İslam evliliğin her safhasını titizlikle düzenlemiş ve sağlam temeller üzerine oturmasını amaç edinmiştir. İslam hukuku ve Medeni hukuka göre evlenmenin geçerli bir şekilde meydana gelebilmesi için enlenmeye mâni geçici engellerinin bulunmaması gerekir. Bireylerin taşıdığı birtakım niteliklerden kaynaklanan bu engellerin varlığı durumunda belirli bir süre evlenme yasağı meydana gelir ve bu engeller var olduğu sürece evlenme gerçekleştirilemez. Toplum hayatındaki yeri ve önemi hiçbir zaman tartışma kabul etmeyecek olan kurumlarından birisi olan evlilik kurumunun meydana gelebilmesi için çözülmesi gereken en önemli ön sorun evlenmenin geçici engelleridir. Çünkü bu ön sorunları bilmek dîni, hukûkî ve hayatî bir öneme sahiptir. Özellikle yabancılarla yapılan evliliklerin arttığı günümüzde, evlenmenin geçici engellerinden olan “din farkı”ndan kaynaklanan evlenme engeline dikkat edilmesi gereken bir ön sorundur. Yine evliliğin sona ermesi halinde, yeniden evlilik yapmak isteyen kişiler için meydana gelebilecek evlenme engeli de hem dinimiz hem de hukukumuz bakımından dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Medeni Hukuk, Aile, Evlilik, Evlenmenin Geçici Engelleri.

Abstract

In both Islamic law and civil law, marriage must have both permanent and temporary barriers to validly occurring. These obstacles are due to a number of qualities that individuals carry. If there are temporary barriers to marriage, a ban on marriage occurs for a certain period of time, and the marriage cannot be performed as long as these barriers exist. Turkish civil law, just like Islamic law, gave great importance to the creation of a healthy marriage, carefully regulated every stage of marriage; it aimed to ensure that the marriage was on solid foundations. It is of religious and legal and vital importance to know the temporary barriers to marriage, which constitute one of the most important universal and continuous institutions that will never accept discussion of its place and importance in public life, and the most important preliminary problem to be solved accordingly. Especially with strangers marriage is on the rise today, when the difference of religion marriage marriage as a preliminary issue to be considered a

temporary disability resulting from the end of prohibition that will occur in the event of re-marriage for people who want to make that need to be considered in terms of both law and Religious concern.

Keywords: Islamic Law, Civil Law, Family, Marriage, Temporary Barriers To Marriage.

Giriş

Evlilik kurumu, tarihi süreç içinde meydana gelen, sosyal, kültürel ve hukukî gelişmelere bağlı olarak değişim yaşamıştır. Ancak hiçbir dönemde bireyler eş seçiminde serbest bırakılmamıştır. Çünkü evlenmede yalnızca eşlerin kişisel menfaatleri söz konusu olmayıp, kamu düzeni ve menfaati de söz konusudur. Bundan dolayı her dönemde evlilik birliği bazı kurallara bağlanmıştır. Özellikle evlilik engelleri konusunda her toplumda farklı bir düzenleme ile karşılaşmaktayız. Bazı hukuk sistemleri dini anlayışı kriter olarak öne çıkarırken bazılarında ırk ve sosyal statü önemli bir etken olmaktadır. Örneğin Yahudilikte iki kız kardeşle evlenmeye engel bulunurken,¹ Hristiyanlıkta din farklılığı evlenmeye engel durumlar arasında sayılmıştır.² Yine yürürlükteki Türk Medeni Kanunu 129. Maddesindeki düzenlemeyle evlatlıkla evlat edinenin evlenmesi memnurdur. Bu engellerden bazıları hiçbir zaman ortadan kalması mümkün değilken bazıları da kişilerin bulunduğu geçici durumdan kaynaklanmakta ve bu durumun sona ermesiyle, evlenme engeli de ortadan kalkmaktadır.

Bütün hukuk sistemlerinde konulan bu engellerin ana gayesi bireyin ve bireylerden müteşekkil ailelerin refah ve mutluluğunu sağlamak, sağlıklı bireyler yetiştirmek ve güçlü bir aile yapısı oluşturmaktır. Bu anlamda toplumun en önemli kurumlarından birisini oluşturan aile, her şeyden önce sosyal, hukuksal ve ahlaksal bir kurumdur.

İslâm hukukunun temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnette aileye yönelik düzenlemeler önemli bir yer tutar. Bu veriler İslâm hukukunda aile, diğer hukuk sistemlerinden farklı olarak, ayrıntılı bir şekilde işlendiği görülmektedir. Şunu da ifade edelim ki, Kıta Avrupa'sında yürürlükte olan birçok hukuk sistemine kaynaklık teşkil eden ve Medeni hukukun temellerini oluşturan Roma hukukunda da aile ile ilgili düzenlemelere erken dönemlerde rastlamaktayız.³

1. Mukayeseli Olarak Evlenmenin Geçici Engelleri

Evlenme, ayet⁴ ve hadislerde⁵ tavsiye edilerek özendirilmiş ve konu sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorun, rızâî bir nikâh akdiyle oluşturulan bir hayat ortaklığı, müşterek hayat sözleşmesi, tarafların ve tanıkların katılımıyla gerçekleşen bir bağ olarak görülmüştür. Taraflar bu bağı meydana getirip getirmeme konusunda serbesttir. Ancak evlenme akdinin üzerine bina edilecek olan hukukî yapıyı kendileri değil hukuk düzeni belirler. Aileye büyük bir önem veren, İslâm hukuku da ailevî münasebetleri düzenleyen birçok hüküm ve kaide vazetmiştir.⁶

Hemen şunu da belirtelim ki toplumu düzenleyen kurallar yalnız hukuk, ahlâk ve görgü kurallarından ibaret değildir. Bu konudaki ilk kurallar özellikle din kuralları olmuştur. Ancak

¹ *Kitabı Mukaddes* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2003), Lev. 18:6-18; 20:10.

² Yas. 5:7.

³ Özcan Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2014), 156-157.

⁴ *Kur'ân-ı Kerîm Meâlî*, Çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: TDV Yayınları, 2003) el-Bakara 2/221, 230, 232; en-Nisâ 4/3, 22-25; el-Mâide 5/5; Nûr 24/3, 26, 32.

⁵ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Nikâh", 1; Ebû'l-Hüseyn el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), "Nikâh", 1.

⁶ el-Bakara 2/221, 230; en-Nisâ 4/3, 32; el-Mümtehine 60/10; Buḥârî, "Nikâh", 15; Müslim, "Radâ", 53; Ahmed b. Şuayb Nesâî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Nikâh", 44; Ebû Abdillâh Mâce el-Ḳazvînî İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Beşşâr Avvâd Ma' rûf (Beyrut: y.y., 1998), "Nikâh", 31; Ebû Abdillâh el-Yemenî İmâm Mâlik, *el-Muvaḫ ḫ â* (Kâhire: Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, 1988), "Nikâh", 8; Ebû ' İsâ b. Sevre Tirmizî, *el-Câmi' u's-sahîh* (Beyrut: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1998), "Nikâh", 30.

İslâm hukukçuları, Roma hukuk sisteminde var olan özel ve kamu hukuk ayrımını İslam hukukunda yapmamış bunun yerine hukuku, "ibadet", "muamelat" ve "ukûbât" kısımlarına ayırmışlar ve bu sistem içerisinde ele almışlardır. Aşağıda sekiz başlık halinde sıralayacağımız üzere aile hukukunda "geçici evlenme engelleri" bu üçlü ayırımında ibadetlerle muâmelât arasında ahvâl-i şahsiye içerisinde yer almaktadır.

Evliliği sosyal olduğu kadar dini bir kurum olarak gören Yahudilik, evlenme konusunda birtakım sınırlamalar getirmiş, evlilikle ilgili olarak devamlı veya geçici evlenme yasakları belirlemiş ve evlenilmesi yasak olan kişiler tek tek sayılmıştır.⁷ Aslında bütün hukuk sistemlerinde evlenme engelleri bir birine çok yakın özellikler ihtiva ettiğini söyleyebiliriz. Örneğin din farklılığından kaynaklanan evlenme engeli, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam hukukunda müşterek evlenme engeli olarak kabul edilmiştir.⁸

Ailede mutluluk eşlerin birbirlerine karşı her yönden benzer olmasına bağlıdır. Ancak her hukuk düzeni bu seçime bazı sınırlamalar koymuş ve bir takım evlenme engelleri oluşturmuştur. Bunlardan birisi evlenecek eşlerin sahip oldukları din inancıdır. Hem toplumun hem de ferdin hayatıyla direk ilişkili olduklarından daima önemini muhafaza eden din engeli, İslam Hukukunda da önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumlar ortadan kalkınca evlenme engeli de ortadan kalkarak nikâh akdine önceden engel oluşturan durum hiç yokmuş gibi kabul edilir.⁹

1.1. Din Farklılığından Doğan Evlenme Engeli

Evlilik hayatı, eşlerin karşılıklı birbirleriyle tam olarak anlaşmalarını zorunlu kılar. Aynı dini inanca sahip insanlar, farklı dine inanan insanlardan daha rahat ve iyi anlaşabilir. Diğer taraftan eşlerin farklı dine sahip olması doğacak çocukları hem dinî hem de ahlaki yönden etkiler.¹⁰ Evlilikte din farklılığı, ideal aile düzenine şekil vermesi bakımından önemlidir. Çünkü ailenin temel işlevlerinden biri de çocuklara sağlam bir karakter kazandırmak, çocukları inançları doğrultusunda sosyalleştirerek kültürün intikalini sağlamaktadır. Oysaki aynı dinden olmayan bireylerin evliliğinde ise karı-kocanın kültür karmaşası ve çatışması yaşaması büyük bir ihtimaldir. Eşlerin her biri çocuklara kendi inanç ve kültürünü aşılama çalışacaktır. Kur'an'da asıl olan temel kural, Müslüman bir erkeğin de Müslüman olan hür bir kadınla nikâhlanmasıdır. Buna güç yetiremeyen erkeklerinse Müslüman bir cariyeyle ya da namuslu olan hür ehl-i kitap kadınlarla mehirlerini ödeyerek evlenmesidir. Ancak Müslüman bir cariye veya köle ile evlilik dahi, Yahudi ve Hristiyanlarla evliliğe tercih edilmektedir.¹¹ Fakat esas olan aynı dine inananların birbirleriyle evlenmesidir. Farklı dinlere mensup olan bireylerin evliliği ise istisna teşkil eden bir durumdur.¹²

İslâm'da olduğu gibi Hristiyanlıkta ve Yahûdilikte de din farklılığı bir evlenme mânidir.¹³ Ancak İslâm'ın diğer dinlere mensup kişilerle evliliğe tanıdığı sınırlı izin, Yahûdilik ve Hristiyanlıkta bulunmamaktadır.¹⁴ Kilise, Ortaçağda Hristiyanların diğer din mensuplarıyla evliliğini geçersiz saymıştır. Roma hukukunda ise Hristiyanlarla vafiz edilmemiş kişiler

⁷ Lev. 18:6-18; 20:10.

⁸ Şamil Dağcı, "İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-2 (Geçici Evlenme Engelleri)", *Ankara ÜİF Dergisi* 41/1 (Ocak 2000): 138; İbrahim Acar, "Evlenme Engeli Olarak Din Farkı", *Atatürk ÜİFD* 17 (Haziran 2002), 32.

⁹ Nuri Kahveci, *İslâm Hukuku (şahıs-aile-miras) Evlenme Ehliyeti ve Evlenme Manileri* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021), 2/102.

¹⁰ Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* (Ankara: Ankara ÜHF Yayınları, 1974), 111.

¹¹ el-Bakara 2/221; en-Nisâ 4/25.

¹² Dağcı, "Geçici Evlenme Engelleri", 137-142.

¹³ Yas. 7:3-4.

¹⁴ Dağcı, "Geçici Evlenme Engelleri", 138.

arasında olduğu gibi katoliklerle protestanlar arasında evlilik yasak kabul edilmiştir.¹⁵ Hıristiyanlıkta, mabetleri olan kilisede nikâh kıymak inançlarının gereğidir.¹⁶ 1917 tarihli Aile Hukuku Kararnâmesi'nde fıkıhçıların üzerinde mutabık kaldığı evlenme engelleri tek tek zikredilmiş (md. 13-19) ve Müslüman bir hanımın Müslüman olmayan erkekle yaptığı evlilik akdi hükümsüz sayılmıştır (md. 58).¹⁷ Kutsal kitaba sahip olanlar anlamına gelen ehl-i kitap İslam dinine inananlar hariç kendilerine bir peygambere ve bir kutsal metne inanan topluluklar için kullanılmıştır.¹⁸ Günümüzdeki bazı hukukçulara göre ehl-i kitap kavramı sadece Yahudileri ve Hıristiyanları kapsamaktadır.¹⁹ Gayrî Müslim gruplar ise müşrikler, ehl-i kitap ve genel olarak kafir/inkarcı toplumlardan oluşmaktadır.²⁰ İslam, kâfirlerin Müslümanlar üzerinde velâyetleri olmadığını,²¹ bundan dolayı Müslüman bir kadının, Yahudi ve Hıristiyan bir erkekle nikâhını geçersiz saymıştır.²²

1.1.1. Semavî Kitabı Olanlar (Ehl-i Kitap)

Evlilikte esas olan, aynı inançtaki, farklı cinsiyete sahip bireylerin evlenmesidir. Farklı din inancı, evlilikle oluşturulmak istenen her iki dünya saadetine önemli bir mâni oluşturacağından, Kur'an-ı Kerim Müslümanların gayr-i müslimle evliliğini tavsiye etmemiş, ehl-i kitap kadınlarla evliliğe bazı sınırlamalar getirmiştir. Örneğin, "Müminler iffetli hür kadınlarla sizden önce kendilerine kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar da ... size helaldir." ²³ mealindeki âyetin ehl-i kitap kadınlarla evlenme muhsan olmaları şartına bağlanmıştır.²⁴

İslam Hukukunda Müslüman bir erkeğin, ehl-i kitap olmayan bir kadınla evlenmesi yasaklanmıştır. Buna göre Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla evlenmek caizdir.²⁵ Müslüman bir kadın, ehl-i kitap olsa bile gayr-i müslim bir erkekle evlenmesi dinen yasaklamıştır.²⁶ İslam hukukçuları bu konuda görüş birliğine sahiptir.²⁷ Buna mukabil Türk medeni hukukunda inanç farklılığından kaynaklanan, evlenmenin geçici engelleri bulunmamaktadır.

Fransız Kanunu'ndan (1851) esinlenerek hazırlanan 1869 Tabiyet-i Osmaniye Kanunnamesinde bir yabancı ile evlenen Osmanlı kadını, Osmanlı uyruğunu kaybediyordu. Ancak kadının eşi vefat etmesi halinde isterse üç yıl içinde Osmanlı uyruğuna geri dönebiliyordu. Fakat Osmanlı uyruğuna mensup biri ile evlenen yabancı kadın Osmanlı uyruğuna kabul edilmiyordu. Bu uygulama 1 Ocak 1929 tarihine kadar sürmüştür. Adı geçen kanun da 23 Mayıs 1978'de yayımlanan T.C Vatandaşlık Kanunu'nun kabulüne kadar

¹⁵ Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 2.Baskı (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017), 96.

¹⁶ Asife Ünal, "Dinlerde Nikâh", *Dokuz Eylül ÜİF İslâmî İlimler Araştırma Vakfı* 8 (Nisân 2012), 290.

¹⁷ el-Bakara 2/220-221; Fahrettin Atar, "Muharremât" *İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 5 Şubat 2021); *Aile Hukuku Kararnamesi*, Nşr. Orhan Çeker (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2017), md.58.

¹⁸ Kemâleddin Abdülhamîd İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethü'l-kadir*, Çev. Mustafa el-Halebi (Mısır: Dâr'ul-Kutubî'l-İlmiyye, 1970), 135.

¹⁹ Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular* 2.basım, (Samsun: Etüt yayınları, 2004), 175.

²⁰ Toshihiko Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, Çev. Süleyman Ateş (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.),30.

²¹ en-Nisâ 4/141.

²² el-Bakara 2/22-221; *Aile Hukuku Kararnamesi*, md.58; *Fetevâi Hindiyeye*, Çev. Mustafa Efe (Ankara: Akçağ Yayınları, ts.), 2/300; Vehbe Zühaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, (İstanbul: Risale Yayınları, 2015), 9/303; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali* (Bursa: Erkam Yayınları, 1995), 254.

²³ el-Mâide 5/5.

²⁴ Dağcı, "Geçici Evlenme Engelleri", 149.

²⁵ el-Mâide 5/5.

²⁶ el-Mümtehine 60/10; Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 2/87.

²⁷ Alâüddîn b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'i'ü's-sanâ'i*, thk. Muavvez-Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997), 2/276; Ebu Muhammed Ali b. Ahmed İbn Hazm, *el-Muhalla* (Beyrut: y.y.,ts.), 6/456,457; Ahmed b. Ebu Sehl Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: y.y., ts.), 5/ 45,46; Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el- Muğni*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî, Abdülfettah Muhammed el-Hulv (Kahire: Hecl li't-Tibaa ve'n-Neşr, 1992), 9/546.

yürürlükte kalmıştır.²⁸ Türk Medeni Kanununda İslam Hukukunun aksine, din ayrılığı kadın bakımından da bir evlenme engeli sayılmamıştır. Müslüman bir kadın, Hıristiyan, Yahudî olan veya hiçbir dine bağlılığı bulunmayan bir erkekle evlense, Türk Medeni Kanununa göre bu evlilik muteberdir.²⁹

1.1.2. Semavî Kitabı Olmayanlar (Müşrikler)

Evlenmenin geçici engelleri bağlamında Müslüman kadın ve erkek, müşriklerle evlenemez. Hanefiler, Şafiiler ve diğerleri dinden çıkmış bir kadını da müşrik bir kadınla birlikte değerlendirmişlerdir. Müslümanların bunlarla evlenmelerini caiz görmemişlerdir. İsmi ne olursa olsun İslam'ı kabul etmeyen hiçbir kimseyle evlenilmeyeceği gibi, İslam'dan rucu' eden mürtet ile de nikâhlanmak caiz değildir.³⁰ Zaten Kitâbî veya müşrik bir erkekle Müslüman bir kadının da evlenmesi caiz değildir.³¹ Çünkü bunlar arasında evlenmeye geçici engel bulunmaktadır. Müşrik kavramı içerisine hem puta tapanlar hem de Aya, Güneşe, ateşe ve doğa kuvvetlerine tapanlar da girmektedir. Aynı şekilde herhangi bir kitaba veya peygambere bağlı olmayan, örneğin, yasak tanımayarak her şeyi caiz sayan İbâhî mezhebine inanan kadınlarla da evlilik helâl değildir.³² Hiçbir dine bağlı olmayan kimseler de evlenme yasağı kapsamına girer.³³ Bundan dolayı Allah'ı inkâr eden ya da müşrik kimselerle evlenmek yasaklanmış, buna birçok illet ve hikmetler bağlanmıştır.³⁴ Rengi, muhiti, mekânı ve iklimi ne olursa olsun Allah'a ortak koşanlar kişilerle evlilik bu durum devam ettiği müddetçe dinen yasak, hukuken bâtil sayılmıştır.³⁵

1.1.3. Semavî Kitabı Olduğu Şüpheli Olanlar

Bunlar Sabîler, Mecûsîler ve Zerdüştlar olarak ele alınmaktadır. Bunların ehl-i kitap olarak kabul edilip edilmeyeceği konusundaki ihtilaflardan dolayı Müslüman bir erkeğin, ifade edilen dinlere mensup olan bir kadınla evlenip evlenmeyeceği tartışmalı bir konudur. Akidede Müslümanlara muhalif olanlardan biri de kendileri için ne bir semavî kitap ne de kitap benzeri bir şey olmayan kimselerdir. Bunlardan özellikle Sâbîlerle ilgili olarak Kur'an'da üç âyette³⁶ bahsetmektedir. "*Kitap yalnız bizden önceki iki topluluğa indirildi.*"³⁷ ayetleri Sâbîlerin kitap ehli olmadığını göstermektedir.³⁸

Yapılan araştırmalar Sabîlik'e tabii az olsa da, yaşayan dinlerden olduğunu ortaya koymakta olup,³⁹ Ebû Hanîfe ve Hanbelîler Sabîilerin ehl-i kitap hükmünde olduğu için Müslüman bir erkeğin Sâbîe bir kadınla evlenmesini caiz görmüştür. Çünkü onlar, bir kitaba inanır. Zebûr'u okur ve yıldızları, Müslümanların Kâbe'yi tavaf ettiği gibi büyük tanıklar, aslında yıldızlara

²⁸ Gülay Arıkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde Kadınların Statüsü İle İlgili Gelişmeler", *Türk Yurdu Dergisi* 18/133 (Eylül 1998), 29.

²⁹ *Türk Medeni Kanunu* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), md. 88-1, 92; Döndüren, *Aile İlmihali*, 228.

³⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/48; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/550.

³¹ el-En'am 156; Zühaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 9/122.

³² el-Mümtehine 60/10; İmâm-ı Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Çev. Ali Arslan. 1-8 (1992), 171.

³³ el-Bakara 2/221.

³⁴ Acar, "Evlenme Engeli Olarak Din Farkı", 33; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslâmiyye ve İstahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.), 2/105; Şâtîbî, *el-Muvâfakât Fî Usûli's-Şerî'a*, 1 (İstanbul: İz Yayıncılık, 1990), 263-264.

³⁵ el-Bakara 2/220-221; Hafid Kadı Ebu'l Velid İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müçtehid ve Nihayetü'l- Maktesid*, Çev. Ahmed Meylânî (İstanbul: Beyan Yayınları, ts.), 2/467; Hüseyin Yılmaz, *Kur'an'ın Işığında Müslim-Gayri Müslim Münasebetleri* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1997), 111.

³⁶ el-Bakara 2/62; el-Mâide 5/69; el-Hac 22/17.

³⁷ el-En'am 6/156

³⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (Ankara: Akçağ Yayınları), 3/308.

³⁹ Tümer- Küçük, *Dinler Tarihi*, 127.

ibadet etmezler. İmâmeyn'e göre ise, onlar yıldızlara taptıkları için müşrik sayılırlar ve kendileriyle evlenilmesi caiz değildir.⁴⁰ Fetva İmameyn'in görüşü üzerinedir.⁴¹ Tek Tanrı inancına yer vermesi bakımından İran dinleri içerisinde dikkati çeken Zerdüştiler, ehl-i kitap olmayıp putperest olduklarından İmâmeyn ile Malikîler, bunlarla evlenilmeyeceğini savunmuşlardır.⁴² Kur'an, Mecûsîler'den yalnızca bir yerde bahsetmekle⁴³ birlikte bunlarla ilgili bilgi verilmemektedir. Peygamberimiz'in, "Mecûsîler'e Ehl-i kitap muamelesi yapınız." dediği rivayet edilir.⁴⁴ İmam Şâfiî, Hz. Ali'nin Mecûsîler'in ehl-i kitap'tan olduğunu söylemesinden dolayı, şirkleri sebebiyle kestikleri yenilmez ve kadınlarıyla evlenilmez.⁴⁵

Hem İslam hukuku hem de Türk medeni hukuku Müslüman erkeklerin Yahudi ve Hıristiyan kadınlar ile evliliğine izin vermiştir. Buna karşılık Türk medeni hukuku aksine Müslüman kadınlar ile Müslüman olmayanlar arasında evlenme engeli olduğu hususunda İslam hukukçuları ittifak etmektedir.⁴⁶ Ayrıca Müslüman erkeklerle Yahudi ve Hıristiyanlar haricindeki gayrimüslim kadınlar arasında evlilik yasağı olduğu konusunda müttetikirler. Geçici evlenme engeli açısından İslam hukukuna göre Semavî bir dine inanmanın izin için varlık sebebiyken Allah'a ortak koşmanın ise yasak sebebi olarak kabul edilmesi bu konudaki temel kriter olmuştur.

1.2. Üç Kere Boşanmadan Doğan Evlenme Engeli

İslam aile hukukunda bir erkek üç kere boşadığı bir kadınla o kadın, bir başkasıyla sahih bir evlilik yapmadan evlenmesi mümkün değildir.⁴⁷ Üç talâk ile evlilik birliğinin sonlandırılması halinde kocanın, boşadığı kadınla nikâhlanılması maksadıyla kadının iddet beklemesi,⁴⁸ başka erkekle sahih bir evlilik yapması ve aralarında zıfâfın meydana gelmesinden sonra bu evliliğin boşanma veya ölümle sona ermesi şarttır. Halk arasında "hülle nikâhı" olarak bilinen şekilde uygulanmasının İslâm'la bağdaştırılması mümkün değildir.⁴⁹ Hanbelî ve Maliki mezhebi fiili birleşmenin gerçekleştiği zamanda kadının hayız ya da nifas halinde olmaması, ikisi ya da birinin ihramlı olmaması ya da birisinin farz olan bir orucu tutar durumda olmamasını da şart koşarlar.⁵⁰

Evlenmenin calî (yapmacık) olması halinde bu şart gerçekleşmemiş sayılarak nikâh akdi gerçekleşmesine rağmen henüz zıfâf olmadan kocanın ölmesi, boşaması ya da evliliği sona erdiren diğer nedenlerden birisiyle bitmesi durumunda bâin talâktan doğan evlenme engeli, devam etmektedir ve kadının yeniden iddet beklemesi gerekir.⁵¹ Müellifler bu nokta üzerinde özellikle durmaktadırlar. Hanefîlere ve bazı Şâfiîlere göre, "tahrîmen mekruh" olmakla birlikte

⁴⁰ el-Mevsîlî, *el-İhtiyar li'Ta'lîlî'l-Muhtâr* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996), 3/88; Atar, "Muharremat"; Zühaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9/129.

⁴¹ *Fetevâi Hindîyye*, 2/299.

⁴² Bilmen, *Kamus*, 2/104; *Fetevâi Hindîyye*, 2/299; Molla Hüsrev, *Düreru'l-Hukkâm Fî Şerhi Gururu'l-Ahkâm*, Çev. Arif Erkan (İstanbul: Kit-San Matbaacılık ve Neşriyat, 1980), 2/112.

⁴³ el-Hac 22/17.

⁴⁴ İmam-ı Malik, *Muvatta*, 1/278.

⁴⁵ Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu*, Çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 5/2140; Remzi Kaya, "ehl-i kitap", *İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 18 Şubat 2021).

⁴⁶ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Şanâ'i*, 2/276; İbn Hazm, *el-Muhalla*, 6/456, 457; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/ 45,46; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/546.

⁴⁷ el-Bakara 2/230.

⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/275; Zühaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9/115.

⁴⁹ el-Bakara 2/230.

⁵⁰ Zühaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9/116.

⁵¹ Malik, "Nikâh", 7; Müslim, "Nikâh", 16,17; Nesâî, "Nikâh", 43; Döndüren, *Aile İlmihali*, 228; Zühaylî, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9/370-371; Bilmen, *Kamus*, 2/107.

geçerlidir.⁵² Malikiler ve Hanbelîlere göre “hülle (tâhlil) nikâhı” haramdır, batıldır.⁵³ İkinci evliliğin tahlil (hülle) maksadıyla yapılmamış olmasına dair 1917 tarihli Osmanlı Hukuku Aile Kararnâmesinde birçok madde⁵⁴ yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu’na göre de üç kere boşama söz konusu olmayıp hâkimin bir defa boşamasıyla hüküm ve sonuçlar doğar. Tekrar evlilik yapmak isteyen kişi, evvelki evliliğinin bitmiş olduğunu ispat etmesi gerekir.⁵⁵

1.3. İddetten Doğan Evlenme Engeli

İddet, evliliğin ölüm, boşanma veya fesih sebeplerinden biriyle sona ermesi durumunda, tekrar evlilik yapılabilmesi için kadının beklemek zorunda bulunduğu süredir.⁵⁶ Kur’ân, “*Ey Peygamber, kadınları boşamak istediğinizde onları iddetleri içinde boşayın ve iddetlerini sayın.*”⁵⁷ buyurmaktadır. Boşanma veya fesihten sonra kendisi hür olup ay hali gören (hayız) kadınlarda boşanma veya fesih neticesinde meydana gelen ayrılıklarda bekleyeceği iddet zifaftan sonra üç hayız hâlidir.⁵⁸ Şayet boşama fiilî birleşmeden önce olmuşsa, bu durumda evlilik zaten fiilen gerçekleşmediğinden dolayı iddet de gerekli görülmemektedir.⁵⁹ Âyette geçen kurû’ kelimesi Arapça da hem “hayız, hem de hayızdan temizlenme” anlamına gelir. Buna Ebû Hanîfe hayız, Şafiî ve Mâlik ise temizlenme mânâsında anlamışlardır. Hanefîlerde, kadın tuhûr günlerinde boşanmışsa; üçüncü hayızın bitiminde iddet tamam olur.⁶⁰ Kadın hayız görürken boşanmışsa; içinde boşandığı ilk hayız haricindeki, üç hayız sonunda iddeti tamamlanmış olur. Şâfilerde tuhûr günlerinde boşanmışsa; içinde boşandığı temizlik dışında, iki temizlik daha bekler. Hayızlıyken boşanmışsa üç temizlik süresi bekler.⁶¹ Erkeğin boşama yetkisini eşine karşılıklı anlaşma ile boşanma (hul'-muhâlaa)⁶² veya mübâraa durumunda bir ‘bâin talâk’ kabul edildiği için bu durumlarda da kadın iddet beklemektedir.⁶³

İslâm hukukunun ana kaynağı Kur’an’da “*Gebe olanların bekleme süreleri ise doğum yapılmalarıyla sona erer*”⁶⁴ İfadesiyle bu durum açıkça ifade edilmiştir. Dört mezhebe göre hâmile kâdın boşanmış olsun yahut kocası vefat etmiş bulunsun, doğuma kadar iddet bekler. Kadın dört ay on günden önce doğum yaparsa vefat iddeti bitmiş olur.⁶⁵ Kadın, evlilik dışı hamile

⁵² Döndüren, *Aile İlmihali*, 258.

⁵³ Zühaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 9/117.

⁵⁴ ÂHK, md.15,118; el-Bakara 2/230.

⁵⁵ TMK, md.130.

⁵⁶ Döndüren, *Aile İlmihali*, 231.

⁵⁷ et-Talâk 65/1.

⁵⁸ el-Bakara 2/228; Kahveci, *Aile Hukuku*, 248.

⁵⁹ el-Ahzâb 33/49; el-Bakara 2/237.

⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 4/14-15; Alaüddîn Muhammed Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 2/244; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-şanâ'i*, 4/425-427; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/199-202; el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr Li Ta'îli'l-Muhtâr*, 3/172,173.

⁶¹ Muhammed b. İdrîs eş-Şafiî, *el-Umm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 4/302-304; Ebû Hâmid el-Gazâlî, *el-Vecîz fi Fıkhî Mezhebi'l-İmami's-Şafiî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994), 321; Serahsî, *el-Mebsût*, 6/15; Muhammed b. Muhammed eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc* (Şam: Daru'l-Feyhâ, 2009), 4/721, 722; Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr Şerhu min Esrâri Munteka'l-Ahbâr* (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 2009), 4/444; Fahrettin Atar, *Fıkh Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Yayınları, 1998), 3/201-202.

⁶² es-Serahsî, *Kitâbu'l-Mebsût fi'l-Fıkhî'l- Hanefî* 6/18; İbn Kayyim el-Cevzî, *İlâmu'l-Muvakki'in 'an Rabbi'l-'Alemîn* (Beyrut Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.), 287-290; eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc*, 4/717, 718; ez-Zühaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 9/118, 490, 491; Halil Cin- Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1990), 108.

⁶³ el-Bakara 2/229.

⁶⁴ et-Talâk 65/4.

⁶⁵ el-Bakara 2/234; eş-Şafiî, *el-Umm*, 4/322-328; el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-şanâ'i*, 4/419; İbrahim b. Ali eş-Şirâzî, *el-Mûhezzeb* (Beyrut: Dâru'l-Marife, 2003), 3/205, 206; İbrahim b. Muhammed el-Halebî, *Multeka'l-Ebhur* (Şam: Dâru'l- Beyrûti, 2005),

kalmaması durumunda iddete tâbî olmadan hemen evlenebilir. Belirli bir müddet cinsî birleşmede bulunmasa bile, bir erkeğin sevdiği kadınla evlenme akdedilmesinde menfaati vardır. Evlilik dışında hatâen veya iradî olarak câri olan ve bir kurû' müddeti beklemek koca için uygun olan babalığın tespiti için gerekli bir durumdur.⁶⁶ Eşlerin fiili birleşme için engel olmayacak şekilde, baş başa kalmaları da (halvet-i sahiha) hükmü olarak, fiili birleşme gibi kabul edilmiş ve fiili birleşmeye bağlanan sonuçlar hükmi birleşme için de öngörülmüştür.⁶⁷

Hayız görmeyen küçüklerle hayızdan kesilen yaşlıların iddeti âyetteki, "Kadınlarmızdan âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz, onların iddetleri üç aydır."⁶⁸ ifadesi gereğince üç aydır. Buna göre henüz buluş çağına girmemiş veya 55 yaşını geçmiş bulunan kadınların iddet süresi boşama veya tefrikten sonra üç aydır.⁶⁹

Erkek için karısından dolayı muvakkaten kendisine haram olan karısının kız kardeşi veya teyzesi gibi kadınlarla evlenebilmesi için boşadığı karısının iddetinin bitmesini beklemesi gerekir.⁷⁰ Dört karısından birini boşamış olan erkek iddet dolmadan karılarını dörde çıkaramaz. Üç talakla boşanma durumunda kadın bir başkasıyla evlendikten sonra ondan boşanıp iddetini tamamlamadıkça evvelki kocasıyla evlilik yapamaz. Boşanan veya eşi ölmüş olduğundan dolayı yahut ölüm iddeti bekleyen kadının iddet içindeyken başkasıyla nikâhlanması İslâm hukukuna göre yasaklanmıştır. Bu zaman dilimi içindeyken yapılan nikâh bâtil ve haram olup hiçbir hüküm ifade etmez.⁷¹ 1917 tarihli Aile Hukuku Kararnamesinde, "iddet hakkında"ki bölümde 139. Maddeden başlayarak 153. Maddeye kadar iddetle ilgili madde başlıkları bulunmaktadır.

4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 132. Maddesinde, kadın yeniden evlenebilmesi için eşi öldükten veya evliliği sona erdikten sonra üç yüz gün beklemesi gerekir. Şayet kadın bu üç yüz günlük süre içerisinde doğurursa kadının bekleme süresi bitecektir.⁷²

1.4. Dört Evlilikten Doğan Evlenme Engeli

İslâm hukukunda, dört kadınla nikâhlı olan bir erkek beşinci bir kadınla evlenemez. Hatta erkek, dört hanımdan birini boşamış olsa bile ayrıldığı eşinin iddeti bitmeden bir başka hanımla yine evlenemez.⁷³ Dörtten sonraki beşinci nikâh akdi zıfâf gerçekleşmiş ya da gerçekleşmemiş olsun fasit kabul edilir.⁷⁴ İslâmiyet, Arabistan'da çok eşliliğin sınırsız bir şekilde uygulanmasını şarta bağlamış birden çok evlenmeyi adâletle davranma şartına bağlamıştır.⁷⁵ Zira Kur'ân'ın, çok evlilikle ilgili olarak ortaya koyduğu üç önemli husus bulunmaktadır. Bunlar; sayının dört ile sınırlandırılması,⁷⁶ eşler arasında adalet şartı getirilmesi ve adaletli davranamayacaksa tek evliliğin zorunlu kılınmasıdır.⁷⁷

272; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/223, 224; İbn Kayyim el-Cevzî, *İlâmu'l- Muvakkî'in 'an Rabbi'l-'Alemin*, 287. Döndüren, *Aile İlmihali*, 232.

⁶⁶ Cin, *Evlenme*, 120.

⁶⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/533.

⁶⁸ et-Talâk 65/4.

⁶⁹ eş-Şâfiî, *el-Umm*, 5/309; Ebu Hüseyin Ahmet b. Muhammed Kudûrî, *Muhtasarul-Kudûrî (el-Kitâb)* (Beyrut: Muessesetur-Rayyan, 2005), 399; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanaî*, 4/428; İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/67.

⁷⁰ Abdulvehhab Hallâf, *Ahkâmu'l-ahvali's-şahsiyye*, (Kuveyt: Daru'l-Kalem, 1990), 167.

⁷¹ *Fetevâi Hindîyye*, 2/286; Döndüren, *Aile İlmihali*, 254.

⁷² TMK, md.132/3.

⁷³ en-Nisâ 4/3; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 97.

⁷⁴ Kâsânî, *Bedâi*, 3/443; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 6/539.

⁷⁵ en-Nisâ 4/3.

⁷⁶ en-Nisâ 4/3.

⁷⁷ Asife Ünal, *Yahûdilik'te, Hristiyanlık'ta ve İslâm'da Evlilik* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 203.

İslâm'ın bizzat va'z etmediği, ancak daha önceki toplumda mevcut olan çok karılığı dört ile sınırlandırmıştır. Erkek, dört karısından biri ölür veya boşanır da iddeti sona ererse diğer bir kadınla evlenebilir.⁷⁸

Bu bağlamda çok karıyla evlilik sadece İslâm toplumlarına da has bir özellik değildir.⁷⁹ Bütün semavi dinlerin kabul etmiş olduğu bu usulü, İslam hukuku, bir takım şartlara tâlik ile ıslâh ve tahdid etmiş ve güçleştirmiştir. Yahudilikte çok karılığa izin verilmiş, Hristiyanlıkta ise bunu yasaklayan bir nas varit olmamıştır.⁸⁰ Zaten çoklu evlenme bir emir değil, bazı şartlarla kayıtlanmış bir ruhsattır.⁸¹ Aslında Kur'an, erkeğin çok evliliğini emretmesi bir yana, teşvik dahi etmemektedir.⁸² Sahabenin evlilikleri konusunda yapılan araştırmalar da sahabelerin çoğunun tek evlilikle yetindiklerini göstermektedir.⁸³ Uygulamadaki Türk Medeni Kanununa göre birden fazla evlilik mümkün değildir. Zira Türk Medeni Kanuna göre evli bir kişi tekrar evlilik yaparsa ikinci evlilik mutlak butlanla bâtil olur.⁸⁴

1.5. Sıhrî Civar Hısımlığından Doğan Evlenme Engeli

İslâm öncesi Arap toplumunda birçok evlilik çeşitleri olduğu bilinmektedir.⁸⁵ İslâm bunların kimilerine yeni düzenlemeler getirdiği gibi kimilerini de yasaklamıştır. Aslında bu engel birden fazla evlilikle ilgili bir konu olmakla beraber ayrı başlıkta incelenmektedir. Bir erkeğin, aralarında kan ya da süt bağı bulunan iki kadınla aynı anda evli olması yasaklanmıştır. Cumhura göre iki kız kardeş ya da radâ veya nesep bakımından benzeri mahrem iki kadını bir akitle cemetmek nikâhları geçersiz kılar.⁸⁶ Akit sırayla olursa, birinci nikâh geçerlidir ve kendisiyle zifafa girdiği kadına mehr-i misil vermesi gerekir.⁸⁷ Aralarında sıhrî hısımlık olan kadınları bir nikah altında toplama yasağı "... iki kız kardeşi birden nikahlamamız da haram kılındı ..." ⁸⁸ ayetinde ifade edildiği üzere kız kardeşler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu hususta kriter şudur: Evlenmek istenilen kadınlardan herhangi biri erkek olarak var sayılması durumunda diğeriyle nikahlanmak yasaksa, o kadınlarla aynı anda nikah altına alınmaz. Fakat evlenmeye geçici bir engel olan bu sıhrî hısımlardan diğeriyle evlilik, evli olan eşin ölüm veya boşanma ile evliliğin sona ermesi halinde ancak mümkündür. Tabî, veya boşanma durumuna ilişkin iddete de uymak gerekir.⁸⁹

Yukarıdaki âyette bahsedilen⁹⁰ iki kız kardeşi birlikte nikâhlama durumundaki yasak hadis-i şeriflerle genişletilerek, karının halası, teyzesi ve yeğeni ile aynı zamanda evlenemeyeceği kabul edilmiştir.⁹¹ İlgili hadiste: "*Karı ile hala ve teyzesi bir nikâh altında toplanamaz.*"⁹² buyrulmaktadır. Hanefilerde iki kız kardeş ve onların hükmünde olan iki mahrem, biri bain talakla boşanmış

⁷⁸ el-Ahzâb 33/52.

⁷⁹ Ömer Nasûhi Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâlî Âlisi ve Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1990), 2/550.

⁸⁰ Zühaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 9/136.

⁸¹ Osman Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku* (Ankara: Müftüoğlu Yayınları, 1969), 241; Bilmen, *Kamus*, 2/114.

⁸² el-Nisâ, 4/139.

⁸³ İbrahim Paçacı, Sosyal "Hayattaki Değişim Sürecinde İslâm Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği)", *İslâm Hukuku Araştırma Dergisi* 11/87 (Nisan-Mayıs 2008), 75.

⁸⁴ TMK, md.145/1.

⁸⁵ Keskiöğlü, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*, 227-228.

⁸⁶ Şâfiî, *el-Umm*, 5/4; İbnü'l-Hümmam, *Şerhu Fethü'l-kadir*, 2/362; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/489; el-Kâsânî, *Bedâi*, 2/263.

⁸⁷ Kâsânî, *Bedâi*, 3/438; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/534; Serahsî, *el-Mebsût*, 3/201.

⁸⁸ en-Nisâ 4/23.

⁸⁹ Bilmen, *Kamus*, 2/101.

⁹⁰ en-Nisâ 4/23.

⁹¹ *Fetevâi Hindîyye*, 292.

⁹² Buhari, "Nikâh", 28; Nesâî, "Nikâh", 44,45; İbn Mâce, "Nikâh", 31; Malik, "Nikâh", 8; Müslim, "Nikâh", 4; Ebû Davud, "Nikâh", 12; Tirmizi, "Nikâh", 30.

ve iddet bekleme süresinde ise evlenmenin yasak olduğunu ifade ederler.⁹³ Malikî ve Şafilere göre ise, bâin talak nedeniyle iddet beklemekte olan kız kardeş ve onun hükmünde olan mahremlerle evlenmek sahihtir.⁹⁴ Şafilere göre, bir kimse iki kız kardeşi nikâhı altına alsa ikinci nikâh bâtil olur. Hanbelîlere göre de böyledir. Hanefilere göre bu bâtil nikâhtan dolayı ikincisinden ayrılması farz olur. Malikilere göre, kendilerini nikâhı altında bulundurması haram olan iki kadını kendi eşi olarak bir arada bulundurursa ikinci kadını nikâhlaması durumunda ikinci nikâh talaksız olarak feshedilir.⁹⁵ Süt kız kardeşi, “süt hala ve süt teyzeler”in durumu da yukarıdaki gibidir. Böyle bir evlilik vukuu bulursa bu bâtil (hükümsüz) dir.⁹⁶

Yahudilikte, iki kız kardeşle evlenmek, önceleri meşrû iken, bu sonradan neshedilmiştir.⁹⁷ Türk Medeni Hukukunda, eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması halinde evlilik mutlak butlanla batıl⁹⁸ sayılmıştır.

1.6. Başkasıyla Evli Olmaktan Doğan Engel

İslâm, şarta bağlı olarak erkeğin çok eşliliğini kabul etmesine karşılık, bir kadının çok eşliliğini yasaklamıştır. Nikâh bağı, eşlerin birbirine aidiyetini gösterdiği için, başka bir erkekle evlilik birliği devam eden bir kadınla bir erkek nikâhlanamaz.⁹⁹ Kocasının ölümü ya da boşaması veya diğer nedenlerle evliliğin bitmesi halinde, şartlarına uygun bir şekilde iddetini bekleyen ve kocası ile evlilik ilişkisi tamamen biten kadın başka bir erkekle evlilik yapabilir.

Evliliklerin sona erme durumlarına göre değişen bu iddet müddeti içerisindeyken kadınların evlenmeleri veya bu durumdaki kadınlarla erkeklerin nikâhlanmak istemeleri de yasaktır.¹⁰⁰ Hamile bir kadınla da iddet süresinin sona ermesi doğumuyla¹⁰¹ olacağı için gebe kadınla hamileliği sona erinceye kadar evlenmek yasaktır. Yeter ki hamilelik sahih bir ilişkinin sonucunda olsun. Ancak zina sonucu hamile kalan bir kadınla evlenmek mümkündür. Fakat kadının suç ortağı hariç, evlenme akdine rağmen cinsî münasebette bulunamaz.¹⁰²

1.7. İhramlı Olmaktan Doğan Evlenme Engeli

Kelime olarak haram kılmak, yasaklamak anlamlarına gelen “İhram” Allah'ın farz kıldığı bir ibadeti îfâ ederken kişinin, normal şartlarda işlenmesi mubah sayılan bazı fiilleri, kendisine haram kılması¹⁰³ ifade etmektedir. İhram hali devam ettiği müddetçe hacılara bazı şeyler yasak edilmiştir. Bu yasaklardan biri hacının evlenmesidir. Cumhura göre ihramlı biriyle evlilik caiz olmayıp nikâh yaparsa bu nikâh geçerli olmaz. Ebû Hanife ise bunun caiz olduğunu söylemiştir.¹⁰⁴ Fakat evlenme yasağının sadece zifafı mı ya da hem zifaf durumunu hem de nikâh akdini mi kapsadığı noktasında bazı ihtilaflar vardır. Bu ihtilafların sebebi konu hakkında rivayet olunan hadislerin, birbiriyle çelişmeleridir. Bu hadislerden biri İbn Abbas' dan (r.a)

⁹³ el-Kâsânî, *Bedâi*, 11/263; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadir*, 11/362.

⁹⁴ Şâfiî, *el-Umm*, 5/351; Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevenetü'l Kübra* (Mısır: Matbattu's-Saade, ts.), 2/279.

⁹⁵ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, 2130-137.

⁹⁶ en-Nisâ 4/23; ÂHK, md.164; Bilmen, *Kamus*, 2/101; *Fetevâi Hindiyeye*, 287-291.

⁹⁷ Yar. 29: 13-30.

⁹⁸ *TMK*, md.145/4.

⁹⁹ en-Nisâ 4/24; ÂHK, md.13; İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/472; Karaman, *Ana Hatlılarıyla İslâm Hukuku*, 2/88.

¹⁰⁰ Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 96; Bilmen, *Kamus*, 2/100.

¹⁰¹ et-Talâk 65/4.

¹⁰² Bilmen, *Kamus*, 2/100.

¹⁰³ Salim Ögüt, “İhram”, TDV Ansiklopedisi (Erişim 4 Nisân 2021).

¹⁰⁴ Şâfiî, *el-Umm*, 5/116; es-Serahsî, *Kitabü'l-Meksût*, 4/191; eş-Şirâzî, *el-Muhezzeb*, 2/122; İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/39; Zühaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, 9/142.

nakledilen Hz. Peygamber Efendimiz "Meymûne (ranha) ile ihramda iken evlendi" hadisidir.¹⁰⁵ Hanefilerde, fiili birleşmenin meydana gelmemesi şartıyla ihramlı kişinin yaptığı nikâh akdı geçerlidir.¹⁰⁶ Şâfiî, Maliki ve Hanbeli mezhebinde evlilik akdini zıfaf takip etmese dahi, ihramlı bireyin evliliği geçersiz sayılmaktadır.¹⁰⁷ Bu kanaatteki hukukçulara göre ihramlı olma hali nikâh akdine mâni bir durum olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁸ Bunlar "... *hacda kadına yaklaşmak... yoktur.*"¹⁰⁹ âyeti ile "*ihramlı nikâhlayamaz, nikâhlanamaz, nikâh talebinde bulunamaz.*"¹¹⁰ hadisine dayanarak ihramlıyken yapılmış olan evliliği bâtil kabul etmişlerdir.¹¹¹

1.8. Hastalık Durumundan Kaynaklanan Evlenme Engeli

Bunlardan birincisi fizyolojik kusurlardır ki bunlar, erkekte bulunan iktidarsızlık (innîn), bel soğukluğu gibi cinsî münasebete mâni kusur ve hastalıklardır. Bu durumun kazaî boşanma (tefrik) sebebi olduğunda, Ebû Hanîfe de dâhil, bütün İslâm hukukçuları ittifak halindedir.¹¹² 1917 Aile Hukuku Kararnamesi bu hükmü aynen kanunlaştırmıştır.¹¹³

İkinci durum bulaşıcı hastalıklardır ki bunlardan kasıt; cüz zam, baras (alaca hastalığı) ve zührevî hastalıklardır. Hanefiler dışındaki üç mezhep bunları da her iki taraf için belirli şartlarla bir boşanma sebebi olarak kabul etmektedir.¹¹⁴

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 136. maddesinde; "*Erkek ve kadından her biri, evlenmeye engel hastalığının bulunmadığını gösteren sağlık raporunu evlendirme memurluğuna vermek zorundadır.*" hükmü yer almaktadır. Yine aynı Kanun'da, akıl hastalarının evlilik yapmalarında tıbben bir sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlilik yapılamazlar¹¹⁵ ifadesi yer almaktadır.

2007 tarihli "Bulaşıcı Hastalıklar Sürveyans ve Kontrol Esasları Yönetmeliği" dayanak olarak 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu esas alsa da Koronavirüs (covid-19) gibi bulaşıcı hastalıkların evlenmeye engel bir durum teşkil edip etmediği yönünde bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa 1930 tarihli Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nun 123. Maddesiyle "*frengi, bel soğukluğu, yumak şankr ve cüz zam hastalıklarından birine yakalanmış olanların usûlüne göre tedavi edilip bulaşma tehlikesinin geçtiğine ve iyileştiklerine dair tabip raporu getirilmedikçe*" evlenmelerini yasaklanmıştır. İslam Hukukçuları, hastanın evlenmesine müsaade verilmesinde görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî hastanın evliliğine izin verirken, İmâm Mâlik izin vermemiştir.¹¹⁶

Sonuç

İslam hukukunda ve Medeni hukukta evlenmenin geçici engelleri ile ilgili bu çalışma ile diğer hukuk sistemlerine nazaran Kur'an'da evlilikle ilgili normlar çok kapsamlı olarak yer aldığı görülmüştür. İslam hukuk sisteminde evlenmeyle ilgili düzenlemeler, fıtrata ve adalete

¹⁰⁵ Buhari, "Nikâh", 38, 39; Müslim, "Nikâh", 5; Ebû Davud, "Menasık", 38; Mâlik, "Hac", 22; Tirmizî, "Hac", 57; İbn Mâce, "Nikâh", 10, 45.

¹⁰⁶ İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/39

¹⁰⁷ eş-Şâfiî, *el-Umm*, 5/115; es-Serahsî, *Kitabü'l-Meksût*, 4/191; eş-Şirâzî, *el-Muhezzeb*, 2/123; İbn Rüşd, *Bidâye* 2/39.

¹⁰⁸ Döndüren, *Aile İlmihali*, 243.

¹⁰⁹ el-Bakara 2/197.

¹¹⁰ Müslim, "Nikâh", 5; Ebû Davud, "Menasık", 38; Nesâî, "Nikâh", 40; İbn Mâce, "Nikâh", 45; Tirmizî, "Hac", 23.

¹¹¹ Cin, *Evlenme*, 131.

¹¹² el-Kâsânî, *Bedâi*, 2/327; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 6/651; İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/51.

¹¹³ ÂHK, md.119-123.

¹¹⁴ el-Kâsânî, *Bedâi*, 2/328; İbn Kudame, *el-Muğni*, 6/651; İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/51.

¹¹⁵ TMK, md.133; Safa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku*, (İstanbul: Beta yayınları, 1993), 9/48; Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku)* (Ankara: Beta Yayınları, 2017), 203.

¹¹⁶ el-Kâsânî, *Bedâi*, 2/327; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/168; İbn Rüşd, *Bidâye*, 2/470.

uygun bir şekilde yapılmıştır. Evliliği “sözleşme, kuvvetli bir akit” olarak tanımlayan İslam hukuku, bu sözleşmenin evlenecek erkek ve kadın arasında, bazı evlenme manilerine dikkat etmeleri şartıyla özgür iradeleriyle yapabileceklerini açıkça düzenlemiştir.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinin de, din farkı geçici evlenme engeli olarak benimsemiştir. Diğer dinlerden farklı olarak İslam hukukunda Müslüman erkeğin, ehl-i kitap kadınla evlenmesine izin verilmiştir. Günümüzde sıkça karşılaşılan bir durum olan gayri Müslim’le evlilik ya da eşlerden birinin İslam’ı kabul etmesi halinde evliliğin durumu Kur’an’a ve Allah Resulünün uygulamasına göre hareket edilmesi kaçınılmazdır. Ancak günümüzde İslam hukuku açısından bunun uygulamada önem kaybettiğini de üzülen ifade edelim. İnsanların inançlarına uygun, içinde yetiştiği toplumun din ve kültür yapısına münasip bir model geliştirmeleri için yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Hıristiyanlık ve Yahudilikte olduğu gibi İslam hukukunda ve Medeni hukukta ‘sıhrî civar hısımlığı’ da geçici bir evlenme engeli olarak kabul edilmiş, aynı zamanda iki kız kardeş veya kadının teyze, hala ve yeğeninin aynı nikâh altında birleştirilmesinin haram ve yasak olduğu belirtilmiştir. Zira İslâm, Cahiliye dönemindeki bu gibi uygulamaları kaldırmıştır. Diğer geçici evlenme engelleri de dine, hukuka ve maslahatlara binaen vazedilmiş hükümlerdir. Hukuk sistemleri insanın psikolojik ve fizyolojik yapısını göz önünde bulundurarak bulaşıcı hastalıklar için koruyucu önlemler almıştır. Erkek ve kadının tam ve daimî bir hayat ortaklığında onların sağlık ve mutluluğunu düşünmüştür.

Evlenmeye geçici engel teşkil edip etmemesi bakımından, evlenmeden önce tıbbi tahlillerin yapılması, kendisinde Hepatit C, AIDS, Covid-19 gibi bulaşıcı tehlikesi bulunan tarafın, diğerine bu durumunu bildirmesi dinî ve hukukî sorumluluk bakımından önemlidir. En azından pandemi süreçlerine yönelik düzenlemeler yapılarak taraflarda bu hastalığın pozitif çıkması durumunda, tedavi oluncaya kadar geçici olarak tarafların evlenmesine hukuken engel olunması gerekir. Zira böyle bir geçici engelin oluşturulması, aile müessesesinin devamına ve sağlıklı bir neslin meydana gelmesine katkı sağlayacak, Covid-19 gibi pandemik hastalıkların toplumda daha da yaygınlaşması önlenecektir.

KATKI ORANLARI	
Etik Beyan/Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Yazarlar/Author(s)	Yahya BİLGİNER- Nuri KAHVECİ
Finansman/Funding	Yazarlar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler/The Authors acknowledge that they recieved no external funding in support of this research.
Yazar Katkıları/Authors Contributions	Çalışmanın Tasarlanması/Conceiving the Study: YB (%90), NK (%10) Veri Toplanması/Data Collection: YB (%90), NK (%10) Veri Analizi/Data Analysis: YB (%90), NK (%10) Makalenin Yazımı/Writing Up: YB (%90), NK (%10) Makale Gönderimi ve Revizyonu/Submission and Revision: YB (%90), NK (%10)
Çıkar Çatışması	Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler/ The Authors declare that they have no competing interests.

Kaynakça

- Acar, İbrahim. "Evlenme Engeli Olarak Din Farkı". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (Haziran 2002), 21-46.
- Aile Hukuku Kararnamesi*. nşr. Orhan Çeker. Konya: Mehir Vakfı, 1999.
- Akıntürk, Turgut. *Türk Medeni Hukuku (Aile Hukuku)*, Ankara: Beta Yayınları, 2017.
- Arıkan, Gülay. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde Kadınların Statüsü İle İlgili Gelişmeler". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1/15 (Haziran 1998), 15-23.
- Atar, Fahrettin. "Muharremât. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 12 Şubat 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muharremat>
- Atar, Fahreddin. *Fıkıh Usûlü*. Temel Eserler ve İslâmî İlimler Seri No:10. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998.
- Aydın, Mehmet Âkif. "Evlât Edinme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Erişim 13 Ocak 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/evlat-edinme>.
- Berki, Şakir. "Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19/1 (Mayıs 1962), 201-231.
- Bilmen, Ömer Nasûhî. *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1990.
- Bilmen, Ömer Nasûhî. *Hukuku İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl. *el-Câmi' u's-ş ahîh*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Cezîrî, Abdurrahman. *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi*. Çev. Mehmet Keskin. İstanbul: Çağrı yayınları, 1989.
- Cin, Halil. *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974.
- Cin, Halil- Akgündüz, Ahmet. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1990.
- Çelebican, Özcan Karadeniz. *Roma Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2014.
- Dağcı, Şamil. "İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-2 (Geçici Evlenme Engelleri)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (Ocak 2000), 137-194.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Aile İlmihali*. Bursa: Erkam Yayınları, 1995.
- Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı, Yayınları, 1992.
- el-Halebî, İbrahim b. Muhammed. *Multeka'l-Ebhur*. Şam: Dâru'l- Beyrûtî 2005.
- el Gazâlî, Muhammed b. Muhammed Ebû Hâmid. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. 8 Cilt. Çev. Ali Arslan. Tashih: Ahmet Kaçan. İstanbul: Merve Yayınevi, 1992.
- el-Gazâlî, Muhammed b. Muhammed Ebû Hâmid. *el-Veîz fi Fıkhi Mezhebi'l-İmami's-Şâfiî*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994.
- el-Mevsilî, Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyar li'Ta'lili'l-Muhtâr*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996.
- Erişgin, Özlem Söğütü, "Roma Toplumunda Kadının Konumu". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2013), 1-31.
- eş-Şâfiî, Muhammed b. İdris. *el-Umm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 2002.

- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali. *Neylu'l-Evtâr Şerhu min Esrâri Münteka'l-Ahba'r*. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 2009.
- eş-Şirâzî, İbrahim b. Ali. *el-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-Marife, 2003.
- eş-Şirbînî, Muhammed b. Muhammed. *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhaç*. Şam: Daru'l-Feyhâi, 2009.
- Fetevâi Hindiyeye (Fetevâi Alemgiriyyi)*. Çev. Mustafa Efe. Ankara: Akçağ Yayınları, ts.
- Günaltay, Şemsettin. *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri-Cahiliyede Evlenme ve Boşanma*. Sad. M. Mahfuz Söylemez- Mustafa Hizmetli. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1997.
- Hallâf, Abdulvehhâb. *Ahkâmu'l-ahvâli's-şahiyye*. Kuveyt: Daru'l-Kalem, 1990.
- Hallâf, Abdulvehhâb. *İslâm Hukuk Felsefesi (İlmu Usûli'l-Fıkıh)*. Çev. Hüseyin Atay. Ankara: Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, 1985.
- Izutsu, Toshihiko. *Kur'ân'da Allah ve İnsan*. Çev. Süleyman Ateş. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed. *el-Muhalla*. 6 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid. *Şerhu Fethü'l-kadir*. Çev. Mustafa el-Halebi. Mısır: Dâr'ul-Kutubi'l-İlmiyye, 1970.
- İbn Kayyim el-Cevzî, Muhammed Ebû Bekir b. Eyyûb. *İlâmu'l-Muvakki'in 'an Rabbi'l-'Alemîn*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.
- İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed. *el-Muğni*. Riyad: Dâru 'Alemlî'l-Kutub, 1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Ğazvînî. *es-Sünen*. thk. Beşşâr Avvâd Ma' rûf. 6 Cilt. Beyrut: y.y., 1998.
- İbn Rüşd, Hafîd Kadı Ebu'l-Velid. *Bidayetü'l Müçtehid ve Nihayetü'l-Maktesid (Mezhepler Arası Mukayeseli İslâm Hukuku)*. Çev. Ahmed Meylânî. Red. Vecdi Akgündüz. İstanbul: Beyan Yayınları, ts.
- İmâm Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvaṭṭ' ı â*. Kâhire: Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, 1988.
- Kahveci, Nuri . *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017.
- Kahveci, Nuri. *Evlenme Ehliyeti ve Evlenme Manileri İslam Hukuku (şahıs-aile-miras)*. 2 Cilt. İstanbul: Hikmetevi yayınları, 2021.
- Karaman, Hayreddin. *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Nesil Yayınları, 1991.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâ' i' u's-ş anâ' i*. thk. Ali Muhammed Muavvez-Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 3 Cilt. Beyrut: Darü'l- Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
- Kaya, Remzi. "Ehl-i Kitap". TDV İslâm Ansiklopedisi. Erişim 14 Ocak 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ehl-i-kitap>
- Keskioğlu, Osman. *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*. Ankara: Müftüoğlu Yayınları, 1969.
- Kitabı Mukaddes*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2. Basım, 2003.
- Kudûrî, Ebu Hüseyin Ahmet b. Muhammed. *Muhtasarul-Kudûri (el-Kitâb)*. Beyrut: Müessesetur-Rayyan, 2005.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*. çev. Hayrettin Karaman vb. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 8. Basım, 2003.
- Komisyon İlmihal*. 2 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2003.

- Molla Hüsrev. *Dürrerü'l-Hukkâm Fî Şerhi Gururu'l-Ahkâm*. Çev. Arif Erkan. İstanbul: Kit-San Matbacılık ve Neşriyat, 1980.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi' u's-Ş ahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Öğüt, Salim. "İhram". TDV Ansiklopedisi. Erişim 4 Nisan 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihram>
- Paçacı, İbrahim. "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği)". *İslam Hukuku Araştırma Dergisi* 11 (Nisan 2008), 59-92.
- Reisoğlu, Safa. *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*. İstanbul: Beta Yayınları, no: 353, Hukuk Dizisi: 174, 1993.
- Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb. *et-Tenûhî el-Müdevvenetü'l Kübra*. Mısır: Matbattu's-Saade, ts.
- Semerkandi, Alaüddîn Muhammed. *Tuhfetu'l-Fukahâ*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Serahsî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Ebu' Sehl. *el-Mebsût*. 31 Cilt. Beyrut: y.y., ts.
- Şâtübî, Ebû İshak İbrahim B. Mûsâ. *el-Muvâfakât Fî Usûli'ş-Şerî'ab(İslâmî İlimler Metodolojisi)*. İstanbul: İz Yayıncılık, İslâm Klasikleri Dizisi:3, 1990.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmi' u's-Ş ahîh*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.
- Türk Medeni Kanunu*. Kanun No:4721. Sayı: 24607. Ankara: Savaş Yayınları, 10. Basım, 2019.
- Üçok, Coşkun – Mumcu, Ahmet – Bozkurt, Gülnihal. *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınları, 1996.
- Ünal, Asife. *Yahûdilik'te, Hıristiyanlık'ta ve İslâm'da Evlilik*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Ünal, Asife. Bütün Yönleriyle Yahudilik, Dinler Tarihi Araştırmaları. *Uluslararası Sempozyum*. ed. Asife Ünal, Hüsamettin Karataş, Yasin Meral, Dilek Özbey. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği (Şubat 2012).
- Ünal, Asife. "Dinlerde Nikah". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Araştırma Vakfı* 8 (Nisan 2012), 279-309.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. 9 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Yılmaz, Hüseyin. *Kur'ân'ın Işığında Müslim-Gayri Müslim Münasebetleri*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1997.
- Zühaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu- İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*. Çev. Ahmet Efe- Beşir Eryarsoy- H.Fehmi Ulus vd. 10 Cilt. Dimaşk. İstanbul: Risale yayınları, 1989.